

บทที่ 7

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนเกี่ยวกับการรำผีพมอญของชุมชนบ้านหนองคูและบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอบำเหน็จ จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการรำผีพมอญของชุมชนบ้านหนองคูและบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอบำเหน็จ จังหวัดลำพูน
3. เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมการรำผีพมอญของชุมชนบ้านหนองคูและบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอบำเหน็จ จังหวัดลำพูนโดยพัฒนาสื่อเว็บไซต์ (Web site)

กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ชาวมอญในชุมชนบ้านหนองคูและบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอบำเหน็จ จังหวัดลำพูน โดยแยกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้และนักดนตรี จำนวน 12 คน กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และชาวบ้าน จำนวน 32 คน และกลุ่มเยาวชนที่สนใจเรียนรู้พิธีกรรมการรำผีพมอญ จำนวน 10 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บข้อมูลภาคสนามจากแหล่งข้อมูลพื้นที่ศึกษา สัมภาษณ์ชุมชน การสังเกต และการเข้าร่วมพิธีกรรม โดยใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนมีนาคม 2552 ถึง เดือนมิถุนายน 2553

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

สรุปผล

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามได้สรุปผลการศึกษาเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. การฟ้อนผีมอญของชุมชนบ้านหนองคู และบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนเป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่ถวาย “ผีปู่ย่า” หรือ “ผีบรรพบุรุษ” ที่สิงสถิตอยู่ที่หอผี โดยมีตัวแทนคือ กระบุงหรือหม้อดิน และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงผี การผัดผี และเรื่องของการทรงเจ้า

2. ลักษณะพิธีกรรมการฟ้อนผีมอญ จะต้องปฏิบัติดังนี้

2.1 การกำหนดการทำพิธีจะต้องทำในเดือน 4 หรือเดือน 6 ก่อนเทศกาลเข้าพรรษา โดยยกเว้นการทำในวันพระวันพุธและวันเสวยตามปฏิทิน

2.2 วันทำพิธีแบ่งออกเป็นสองวันคือ วันเตรียมพิธี ซึ่งเป็นวันที่ต้องสร้างผามหรือปะรำพิธี และทำขนมเตรียมเครื่องเช่น ไหว้ต่าง ๆ และวันประกอบพิธี ซึ่งมีสองแบบคือแบบทำครั้งวันกับแบบทำเต็มวันโดยพิธีกรรมในช่วงเช้ามี 9 ขั้นตอน ได้แก่

1. พิธียกขันครู
2. ถวายขันผีปู่ย่า
3. รำดาบ
4. บัดพยาธิ
5. ตัดต้นกล้วย
6. นำผู้ปวยไปอาบน้ำ
7. แต่งตัวให้ผู้ปวย
8. เรียกวิญญาณ
9. ดุซาไก่

ส่วนพิธีกรรมในช่วงบ่ายมี 15 ขั้นตอน ได้แก่

1. ผีกุลา
2. ป้อนข้าว
3. เล่นผีนางทั้งสองทั้งสาม
4. เล่นผีนางน้อย
5. คาบปลา
6. ปู่ย่าขึ้นหอ
7. เล่นน้ำ ปีใหม่

8. ชนไก่
9. เอาผีขันโตก
10. ไปไร่
11. คล้องช้าง
12. จุดกระบอกไฟ
13. คูหยอดน้ำตาเทียน
14. ถ่อเรือ
15. ถอนดินแก้ว

3. ทำฟ้อนดาบของโองบางส่วนได้รับการถ่ายทอดมาจากนายมี เลห์แสน ส่วนทำฟ้อนมือของโองและลูกศิษย์ฟ้อน เป็นทำที่ฟ้อนเอง จะไม่มีท่าแบบแผนและท่าตายตัว และอาจเป็นท่าที่เกิดจากการถูกวิญญูณเข้าสิง ทำรำจะไม่เน้นความสวยงาม ไม่มีความหมายของท่า ส่วนจังหวะการรำรำมีทั้งช้าและเร็ว

4. เพลงที่บรรเลงไม่ได้เน้นเฉพาะเพลงที่มีท่วงทำนองแบบมอญ ส่วนใหญ่เป็นเพลงพื้นเมืองทางภาคเหนือ และเพลงไทยเดิมซึ่งประยุกต์มาเป็นเพลงลูกทุ่ง การเรียนรู้เพลงที่บรรเลงใช้วิธีการเรียนรู้แบบจดจำท่วงทำนองและจังหวะเพลงจากผู้เฒ่าผู้แก่ โดยไม่รู้จักชื่อเพลงที่เป็นทางการ

5. บทบาทของพิธีกรรมฟ้อนผีมอญที่สำคัญคือเป็นการปลุกฝังความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษที่สืบทอดมาจากอดีต ให้ลูกหลานมีความรัก ความศรัทธา และเคารพต่อบรรพบุรุษ สร้างความรักสามัคคีกันในตระกูล นอกจากนี้ยังเป็นการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมปลุกฝัง ค่านิยมการรักนวลสงวนตัว และการประพฤติดนในเรื่องราวชีวิตโดยนำเรื่องของการผิดผีมาเป็นตัวควบคุม

6. การสืบทอดความรู้ด้านพิธีกรรมการฟ้อนผีมอญมีการสืบทอดโดยโองจะมอบให้บุคคลที่มีความสนใจที่จะปฏิบัติหน้าที่โองคนต่อไป ไม่ได้เป็นการสืบทอดทางสายเลือด เป็นการถ่ายทอดปากต่อปากเป็นหลักการเรียนรู้เกิดจากการที่ได้ติดตามไปเป็นผู้ช่วยโองและค่อยๆ ซึมซับความรู้ และเป็นการจำจาดโดยไม่มีการซักถามถึงเหตุผลและความหมายของพิธีกรรมในแต่ละขั้นตอน

7. การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมการฟ้อนผีมอญของชุมชนมอญบ้านหนองคูและบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ได้ถูกนำเสนอในรูปแบบของบทเรียนสำเร็จรูปทางเว็บไซต์ (Web site) ของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ <http://www.research.cmru.ac.th/Fornpheemon>.

อภิปรายผล

1. ด้านการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

ความรู้ด้านพิธีกรรมการฟ้อนผีมอญนับเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการที่จะสร้างให้ลูกหลานเกิดความเชื่อถือ ความศรัทธา และเคารพต่อบรรพบุรุษ อีกทั้งยังเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งในการสอนให้ลูกหลานครองตนในทางที่ถูกที่ควร ซึ่งการถ่ายทอดภูมิปัญญาในลักษณะนี้มักเป็นการสืบทอดกันจากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลานแบบปากต่อปากหรือการกระทำตามที่จดจำ โดยไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่เป็นระบบซึ่งสอดคล้องกับที่พิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน (2549) ได้ทำการศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ : กรณีศึกษาชุมชนมอญวัดบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน พบว่าการถ่ายทอดพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญนั้นมีลักษณะที่เป็นการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ และการได้รับการถ่ายทอดโดยไม่มีการรำเรียนเป็นกิจจะลักษณะ แต่เป็นการถ่ายทอดโดยการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งการเรียนรู้นี้มี 3 รูปแบบ คือ การกำหนดจากการบอกเล่า การถ่ายทอดโดยการเห็นจากพิธีกรรมจริง และการถ่ายทอดโดยการปฏิบัติจริง ซึ่งการถ่ายทอดในลักษณะนี้มีโอกาสเสี่ยงต่อการสูญหายได้ด้วยเหตุที่ว่าหากโต้นหรือผู้รู้เกิดเสียชีวิตโดยที่ยังไม่ได้ถ่ายทอดให้ผู้ใดความรู้ก็จะหายไปพร้อมท่านนั้น ดังที่ริทักัญญา ปิตยานนท์ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่องความเชื่อในการนับถือผีของชาวมอญในสังคมไทย พบว่าพิธีรำผีเพื่อแก้บนหรือการทำพิธีนั้นได้สูญหายไปแล้วในบางชุมชนเนื่องจากขาดผู้อำนวยพิธี

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าพิธีกรรมฟ้อนผีมอญยังคงมีอยู่ แต่การที่มีการสืบทอดกันโดยปราศจากการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและวันเวลาที่เปลี่ยนไปส่งผลให้กระบวนการจัดพิธีกรรมจากอดีตสู่ปัจจุบันแตกต่างกัน ซึ่งจากการวิจัยเรื่องการรำผีมอญเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดทางวัฒนธรรมชุมชนชาวมอญบ้านหนองดู่และบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่าขั้นตอนพิธีกรรมและรายละเอียดจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีส่วนที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับงานวิจัยของวิพร จิตต์สถาพร (2549 : 34) เรื่องการศึกษาการรำผีมอญของชาวไทยรามัญตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่งจังหวัดราชบุรี พบว่าท่ารำที่ใช้ในการรำผีมอญของโต้นหรือโต้นในการรำเดิมมี 12 ท่า คือ กอดอกยกสูง จีบข้อศอก หางช้าง รำสองนิ้ว รำธรรมดา รำใบไม้ รำดาบ รำหอก จีบขนมจีน จีบขนมแล้วคมเอาไม้กระบองมาตีกัน 2 ครั้งแต่ในปัจจุบันเหลือเพียง 4 ท่า คือ รำมือเปล่า รำใบไม้ รำไม้ และรำดาบ ทั้งนี้เพื่อความรวดเร็วให้เหมาะสมกับเวลา

นอกจากนี้ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีหรือความทันสมัยของสังคมก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของสิริภพ จุ้ยรอด (2547) ซึ่งได้ทำการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชาวมอญ: กรณีศึกษาบ้านหนองคู่และบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่าปัจจุบันชาวบ้านต่างมีความสะดวกสบายจากระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ แต่ผลเสียที่เกิดขึ้นก็คือความรู้ และภูมิปัญญาดั้งเดิมของมอญค่อย ๆ หายไปเมื่อคนรุ่นใหม่ต้องสัมผัสกับความเป็นไปของสังคมภายนอกมากขึ้น ทำให้ไม่เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน

2. ด้านความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชนชาติ

การทำพิธีฟ้อนผีมอญในแต่ละท้องถิ่นอาจมีขั้นตอนของพิธีกรรมทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่แทรกในพิธีกรรมดังกล่าวคือความเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติมอญซึ่งไม่ว่าจะเป็นมอญท้องถิ่นใดก็จะเหมือนกัน เช่นเอกลักษณ์ด้านการแต่งกาย กล่าวคือการแต่งกายของชนมอญไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็จำเป็นจะต้องมีผ้าคล้องคอ ถึงแม้ว่าการแต่งกายในการใช้ชีวิตปกติจะแต่งกายแบบคนไทยทั่วไป แต่เมื่อเข้าร่วมในพิธีฟ้อนผีมอญ โดยเฉพาะผู้ที่ฟ้อนทุกคนจะต้องนำผ้ามาคล้องหั้นได้จากงานวิจัยของอารักษ์ สุนทรวาท (2546 : 102) งานวิจัยเรื่องรามมอญที่บ้านกงคา อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งรามมอญที่บ้านกงคานี้ดัดแปลงมาจากทำรำในพิธีรำผีมอญ โดยการแต่งกายของนักแสดงจะระบุไว้ว่าผู้แสดงจะนำผ้าสไบมาพาดบ่าซ้ายด้วยเช่นเดียวกับในงานวิจัยของพิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน (2549 : 80) ได้ทำการศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ : กรณีศึกษาชุมชนมอญวัดบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน ได้ระบุว่าผ้าพาดไหล่หรือคล้องคอคือส่วนหนึ่งของเครื่องแต่งกายของได้งและผู้ที่ร่วมพิธีกรรม

3. ด้านการจัดระเบียบสังคม

จากการศึกษาวิจัยพบสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดมีพิธีฟ้อนผีมอญก็เนื่องมาจากการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือการอยู่ไม่เป็นสุขของคนตระกูล และเชื่อกันว่าเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการผิดผีของลูกหลานส่งผลให้เกิดความไม่สงบสุขต่อพ่อแม่หรืออาจเกิดจากลูกผีปิศาจ ซึ่งหากพิจารณาแล้วจะเห็นว่าเป็นกลอุบายอย่างหนึ่งในการจัดระเบียบสังคมผ่านความเชื่อเรื่องผีสอดแทรกเข้ามากับพิธีกรรม นั่นคือ การบอกกล่าวให้ลูกหลานประพฤติตัวอยู่ในทำนองคลองธรรม ไม่ประพฤติผิดเรื่องชั่วช้า อีกทั้งเป็นสอนเพื่อการตอกย้ำ ความเคารพในผีบรรพบุรุษไม่ลืมบรรพบุรุษ และรู้จักเคารพผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นทางออกของชาวมอญที่ประสบปัญหา สอดคล้องกับ ผลของการวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษในงานวิจัยของพิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน (2549 : 100) เรื่องการศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ : กรณีศึกษาชุมชนมอญวัดบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน สรุปได้ว่า การนับถือผีบรรพบุรุษของชาว

มอญบางกระดี่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวมอญบางกระดี่เป็นสังคมที่เข้มแข็งมีปฏิสัมพันธ์กันในระบบสังคม ชุมชน ทั้งนี้เพราะผีบรรพบุรุษมีความสำคัญและมีบทบาทต่อชาวบ้านมอญบางกระดี่ โดยเป็นทั้งที่พึ่งทางใจเมื่อคนในตระกูลประสบปัญหาหรือเจ็บไข้ได้ป่วยและทำให้คนในตระกูลระบบเครือญาติที่นับถือผีเดียวกันไม่ลืมบรรพบุรุษ และยังคงไว้ซึ่งความเคารพ และจากงานวิจัยของวดีพร จิตต์สถาพร (2549 : 59-60) เรื่องการศึกษาการรำผีมอญของชาวไทยรามัญ ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ได้กล่าวถึงบทบาทของการรำผีมอญ 4 ประเภท คือบทบาทหน้าที่ในการให้ความรู้แก่บุคคลในสังคม บทบาทหน้าที่ในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม บทบาทหน้าที่ในการรักษาแบบแผนและควบคุมความประพฤติของคนในสังคมและบทบาทในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของกลุ่มชน

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยในลักษณะนี้เป็นการลงพื้นที่ภาคสนาม ใช้วิธีการสัมภาษณ์ และสังเกต โดยเข้าร่วมในพิธีกรรม ซึ่งมีข้อควรระวังคือ การทำความเข้าใจในภาษาถิ่นและภาษาประจำชาติ ดังนั้นควรมีผู้รู้หรือผู้ช่วยที่สามารถแปลภาษาให้เข้าใจได้
2. การทำพิธีกรรมในลักษณะนี้เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละตระกูล ดังนั้นการผู้วิจัยจะสามารถเก็บรวบรวมข้อมูล โดยไม่รู้ลึกประหม่าหรือเกร็ง และถูกมองเป็นบุคคลแปลกหน้านั้น ก่อนหน้าที่จะถึงวันทำพิธีกรรมผู้วิจัยควรมีการลงพื้นที่บ่อย ๆ ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นสร้างความคุ้นเคยกับสภาพชุมชน และสร้างความสนิทสนมกับคนในชุมชน และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำพิธี
3. ควรมีการศึกษาวิจัยพิธีกรรมการฟ้อนผีในกลุ่มมอญอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตภาคเหนือ โดยมุ่งศึกษาเพื่อเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบทั้งในด้านของขั้นตอนทำฟ้อน เพลงประกอบ และอุปกรณ์ประกอบพิธี